

MPRA

Munich Personal RePEc Archive

Unionism Activities of Banking Sector in Turkey (1963-1983)

Gunes, Cihan

Ankara Yildirim Beyazit University

20 August 2017

Online at <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/80917/>

MPRA Paper No. 80917, posted 24 Aug 2017 11:41 UTC

TÜRKİYE’DE BANKACILIK SEKTÖRÜNDE SENDİKACILIK FAALİYETLERİ (1963-1983)

CIHAN GÜNEŞ

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

ÖZET

1960-1980 yılları arası Türkiye ekonomisinde ithal ikameci sanayileşme ve planlı ekonomi politikasının denendiği bir dönemdir. Böyle bir dönem içerisinde sendikal örgütlenmeye müsaade edilmiş, çeşitli kanunlar çıkarılmış ve uygulamaya geçilmiştir. Çeşitli işçi sendikalarının kurulduğu bu dönemde beyaz yakalı olarak tanımlanabilecek bankacıların sendikal faaliyetleri değerlendirmeye alınmıştır. Sosyal, ekonomik ve politik bir güç odağı olarak beliren işgücünü analize dahil etmeden bu dönemin bankacılık sektörünü incelemek yetersiz kalacaktır. Bu gerekçeyle bu çalışmada incelenen dönem arasında bankacılık sektöründeki işgücünün rolü, sendikacılık faaliyetleri ve bu faaliyetlerin niteliği üzerine bir araştırma yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bankacılık, Sendika, Grev, Lokavt

UNIONISM ACTIVITIES OF BANKING SEKTOR IN TURKEY (1963-1983)

ABSTRACT

In the Turkish economy between 1960 and 1980, is a period in which import substitution industrialization and the planned economy policy is implemented. In this period, trade union organization was allowed, various laws were enacted and applied. In this period, where various trade unions are established, the trade union activities of bankers who can be defined as white-collar workers are evaluated. It would be insufficient to examine the banking sector of this period without including the labor force that appears to be a social, economic and political power. For this reason, in this essay, During this period, the role of the labor force in the banking sector, trade union activities and the nature of these activities have been investigated.

Keywords: Banking, Union, Strike, Lockout

GİRİŞ

Cumhuriyet dönemine geçildikten sonra bir süre ithal ikameci sanayileşme politikaları denenmiştir. İthal ikamesinin birinci aşamasına 1930’lu yıllardaki sanayi planları ile başlanmış, temel tüketim mallarında ithal ikamesi 1950’li yıllarda tamamlanmıştır. 1960’lı yıllarda başlayan süreçten sonra dayanıklı tüketim mallarında, daha sonra da yatırım mallarında ithal ikamesine geçiş çabaları görülür. 1960 sonrasındaki süreçte planlar ve yasal düzenlemelerle ithal ikamecilik resmileşmiştir.

İthal ikameci sanayileşme modelinin içerisinde ücretler ve hane halkının satın alma gücü bir talep unsuru olarak görülmüştür. Bireysel tüketicilerin para-kredi olanaklarının sınırlı olduğu böyle bir dönemde içe dönük üretimin yapıldığı bir ekonomide ithal ikameci mallara talep arttırıcı bir etki olabilmesi için sendikal yapılar sistemin bir parçası olarak görülmüş, bir tehdit olarak algılanmamıştır. Böylelikle mevcut ekonomik koşullar sendikacılığın gelişmesine olanak tanımıştır. İthal ikameci sanayileşme modeli içerisinde üretilen malların ülke içinde talep görebilmesi bu ilişki içerisinde kendini sürdürebilmiştir.

1961 Anayasası 46. maddesinde; “*Çalışanlar ve iş verenler önceden izin almaksızın sendikalar ve sendika birlikleri kurma, bunlara serbestçe üye olma ve üyelikten ayrılma hakkına sahiptir*” hükmüyle sendikal örgütlenme anayasal güvence altına alınmış, 47. maddesiyle birlikte de toplu sözleşme ve grev yapma bir hak olarak tanımlanmıştır.¹ Bu anayasal zeminde 1963 yılında 274 no’lu “*Sendikalar Kanunu*” ve 275 no’lu “*Toplu Sözleşme, Grev ve Lokavt Kanunu*” 11462 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanması² Türkiye’de çalışma hayatı tarihinde bir dönüşümün simgesi olarak tanımlanabilir. Bu yasalarda sendikal özgürlükleri düzenleyen hükümler çok sayıda işçi sendikasının örgütlenmesine zemin hazırlamıştır. Çalışma hayatındaki bu yeni süreci organize eden dönemin Çalışma Bakanı Bülent Ecevit bu dönemi yeni bir sosyal ve siyasal güç olarak emeğin yükselişi olarak tanımlamıştır.³ Bu gelişmelerin sonucunda beyaz yakalıların iş gücü içerisinde payının artması ve sahip oldukları ayrıcalıkların aşınması üzerine beyaz yakalılarda da sendikal örgütlenmeler

¹ T.C. Resmi Gazete, 20.07.1961, Sayı: 10859

² T.C. Resmi Gazete, 24.07.1963, Sayı: 11462

³ Bülent Ecevit, “*Labor in Turkey as a New Social and Political Force*”, **Social Change and Politics in Turkey a Structural-Historical Analysis**, E.J. Brill, Leiden, 1973, s.151

oluşmuş ve beyaz yakalıları temsil edebilecek bankacılık sektöründe de sendikacılığın ilk adımları atılmaya başlanmıştır.

Politik bir güç odağı olarak beliren işgücünü analize dahil etmeden bu dönemin bankacılık sektörünü incelemek yetersiz kalacaktır. Bu gerekçeyle bu çalışmada İncelenen dönem arasında bankacılık sektöründeki işgücünün rolü, sendikacılık faaliyetleri ve bu faaliyetlerin niteliği üzerine bir araştırma yapılmıştır.

BÖLÜM 1

PLANLI VE İTHAL İKAMECİ DÖNEMDE BANKACILIK

1950’li yılların sonunda yaşanan ekonomik ve siyasal bunalımların ertesinde bir önceki dönemdeki özel sektörün desteklenmesiyle ekonomik kalkınmanın sağlanması amacıyla vazgeçilmiş, kamunun ekonomik alana müdahalesinin arttığı bir döneme geçilmiştir. Bu dönem içinde planlı ekonomiye geçilerek ithal edilen sanayi mallarının yurtiçinde üretilmesinin sağlanmasını amaçlayan bir sanayileşme politikası izlenmiştir.

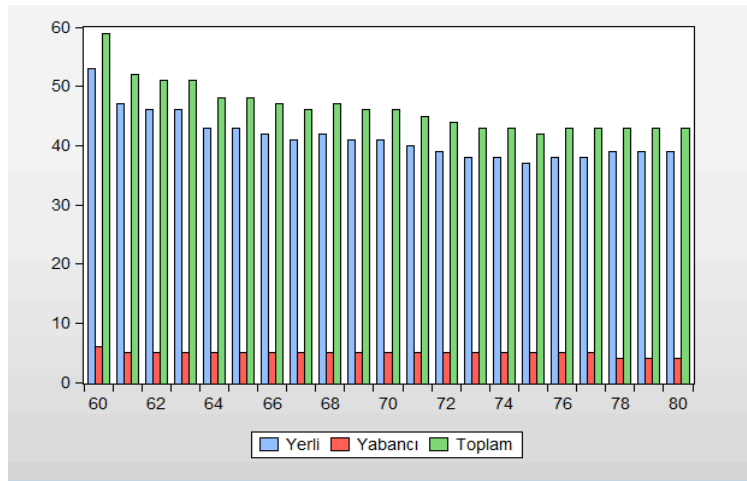
Bu dönem içerisinde bankacılık sektörünün durumunu Garanti Bankası’nda dönemin genel müdür yardımcısı Aclan Acar şöyle anlatır:

“Türk bankacılık sistemi aslında 1980 öncesinde tamamen ağır, hantal ve kaynak toplamaya dönük bir bankacılıktı. Sabit faiz, sabit kur döneminin uygulandığı korumacı bir ekonomi ve ithal ikame politikalarının uygulandığı bir yapıydı. Ekonomi küçüktü, dışa kapalıydı, yani bir anlamda bugünün Doğu Bloğu ülkelerinin ekonomik yapısına benzeyen bir yapıydı. ... O yılların bankalarında, banka müdürlerinin önünde uzun kuyruklar oluşuyordu, çünkü kıt bir kaynağın tahsisli dağıtımı ve sabit faizle dağıtımı söz konusuydu. Aslında çok yüksek enflasyon oranında olması gereken reel faiz yüksek olmasına rağmen bir anlamda ulufe dağıtan bankacılık sistemi vardı. Öyle aktif pazarlama bir yana, bütün banka elemanları bankanın içinde otururdu, müşterilerde dışarıda kuyruk olurlardı, özellikle kredi müşterileri. Çünkü mevduat faizlerinin sabit olduğu bir ortamda insanların parası enflasyonu kat be kat altında getiri vererek bankaya alınır ve enflasyonun kat be kat altında faizlerle de sanayiye transfer edilirdi. Dolayısıyla bugünün büyük sanayicilerinin önemli bir bölümü o yıllarda böyle reel faizlerden sağlamış oldukları büyük avantajlarla önemli yatırımlarını yapmışlardır. Tabii bu, sürdürülebilir bir model değildi. 1980 senesinde de çöktü⁴

⁴ Sözlü Tarih Görüşmesi, 28.07.2004, Aktaran: Murat Koraltürk, **Dört Yapraklı Goncanın İzinden: Dünden Bugüne Türkiye Garanti Bankası**, Ed: Osman S. Arolat, Yayınlanmamış eser, İstanbul, 2005, s. 109

Devlet tarafından belirlenen sabit kur, sabit faiz ortamında ve uluslararası fonlara da erişimin sınırlı olduğu bu dönemde bankalar daha fazla faiz getirecek krediler için daha fazla mevduat toplamaları gerekiyordu. Böyle bir ortamda 1960'lardan 1980'lere kadar kamu veya özel tüm bankalar Tablo 2 ve Tablo 4'te de görüldüğü üzere genellikle şube ve personel sayılarını arttırma yoluna gittiler. Bankacılık sektöründeki toplam şube sayısı 1960 yılında 1759 iken 1980 yılına gelindiğinde 5954 şubeye çıkarken sürekli büyüdü. Sektördeki personel sayısı ise 1961 yılında 32.055 iken 1980'de sürekli artarak 125.312'e yükseldi. Tablo 1'de görüldüğü üzere sektördeki banka sayısı 1960 yılında 59 iken 1980 yılında 43'e düşmüştür. Büyük sermayeli bankaların şube artışları, yerel bankaların sistemden tasfiyesine neden olmuş, yeni kurulan bankalar daha çok kalkınma bankacılığı şeklinde gelişmiş⁵, iki adet de yabancı sermayeli ticaret bankası kurulmuştur.⁶

Tablo 1
Sektördeki Banka Sayısı (1960-1980)

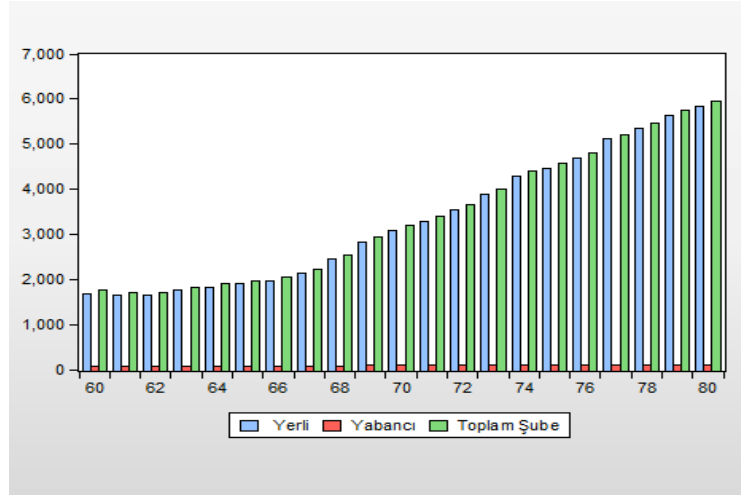

Kaynak: TBB verileri kullanılmıştır.

⁵ Yeni kurulan kalkınma bankaları: T.C. Turizm Bankası (1962), Sınai Yatırım ve Kredi Bankası (1963), Devlet Yatırım Bankası (1964), Türkiye Maden Bankası (1968) ve Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası"dır (1976).

⁶ Yeni kurulan ticaret bankaları: Amerikan-Türk Dış Ticaret Bankası (1964), Arap-Türk Bankası"dır (1977)

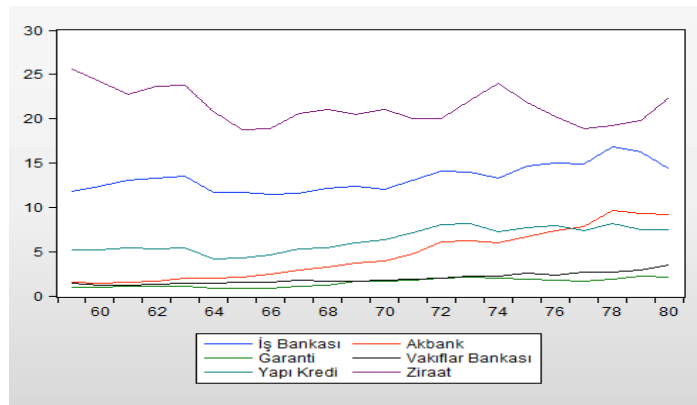
Tablo 2
Sektördeki Şube Sayıları (1960-1980)

Kaynak: TBB verileri kullanılmıştır.

Bu dönemde bankacılık sektörü içinde çok sayıda küçük ve orta ölçekli bankaların yerine, az sayıda büyük ve çok şubeli bankacılık yapısına doğru gitme eğilimi görülmüştür. Üçüncü grafikte bankaların aktiflerine göre sektör paylarına baktığımızda T.C. Ziraat Bankası, Türkiye İş Bankası ve Yapı ve Kredi Bankası'nın sektörde en büyük pay sahibi bankalardır. Akbank da yükseliş trendinde olup 1977'den itibaren Yapı ve Kredi Bankası'nı geçmeye başlamıştır. Bankacılık sektöründe yirmi yıllık zaman içerisinde aktiflerine göre sektör payı %10'un üzerinde olan 2 banka olup, sektörde geri kalan büyük ve küçük bankaların sektör payı %10'un altında görülmektedir. Büyük sermayeli bankaların şube ağını da arttırmaya başladığı düşünüldüğünde sektörde oligopolistik bir yapı oluşmaya başladığı söylenebilir.

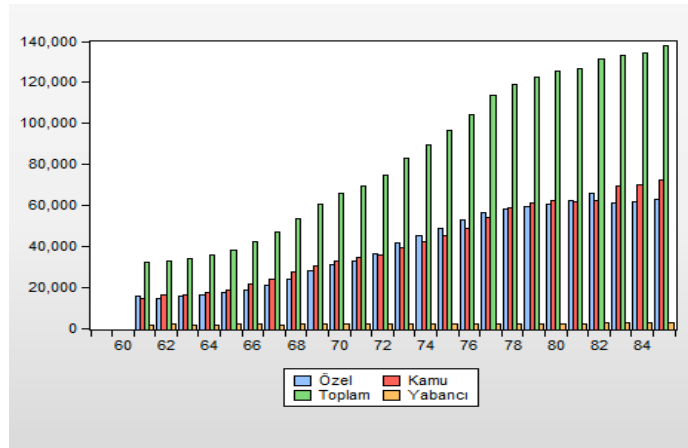
Tablo 3
Bankaların Aktiflerine Göre Sektör Payları (%)

Kaynak: TBB verileri kullanılmıştır.

Bankacılık sektöründe personel sayılarına bakıldığında 1960'lı yıllardan itibaren sürekli artış trendi içinde olduğunu dördüncü tabloda görmek mümkündür. Yabancı sermayeli bankalarda personel sayıları yıllara göre ortalama bir seyir üzerinde iken kamu ve özel bankaların personel sayıları başa baş ilerleyip 1982 yılı itibariyle kamu bankalarındaki personel sayısı, özel bankalardaki personel sayısını geçmiştir.

Tablo 4
Sektörde Çalışan Personel Sayıları (1961-1985)

Kaynak: TBB verileri kullanılmıştır.

BÖLÜM 2

BANKACILIK SEKTÖRÜNDE SENDİKACILIK FAALİYETLERİ

Beyaz yakalı diye tanımlanan (kol gücüne dayalı olmayan) kesim, mavi yakalı diye tanımlanan kesimden görece daha az sayıda, daha ayrıcalıklı ve eğitimli bir kesimi oluşturuyordu. Bununla birlikte beyaz yakalıların orta sınıf geçmişine ve yönelimlerine sahip olması⁷, mesleki kültürleri, eğitim altyapıları, işteki pozisyonları mavi yakalı sendikaların üye profilinden farklı olması⁸ sebebiyle geleneksel sendikacılık türünden ayrı değerlendirilmelidir. Bankacılık sektörü çalışanlarının oluşturduğu sendikacılık da bu beyaz yakalıların örgütlenmelerine örnektir.

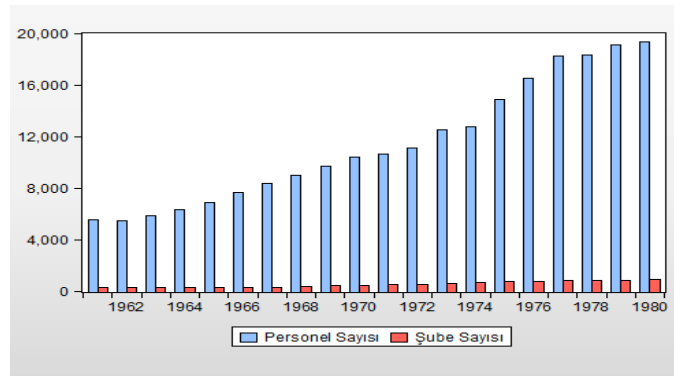
⁷ George Strauss, "The White Collar Unions Are Different", **Harvard Business Review**, 1954, Vol:39, s.73-74

⁸ Bernard Goldstein, "Some Aspects Of The Nature Of Unionism Among Salaried Professionals In Industry", **American Sociological Review**, Vol:20, No:2, 1955, s.200

2.1. İş Kolu Esasına Göre Kurulan İlk Sendika: BANK-İŞ

1963 yılında 274 no'lu *Sendikalar Kanunu* ve 275 no'lu *Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu* yayımlandıktan hemen sonra İş Bankası'nın da kuruluş günü olan 26 Ağustos'ta bankada servis şefi olarak çalışanlar tarafından "*Türkiye Banka İşçileri Sendikası (Bank-İş)*" iş kolu esasına göre Türkiye çapında faaliyet göstermek üzere kuruldu. 1947 tarihli İşçi ve İşveren Sendikaları Kanunu'ndan sonra bir çok sektörde ilk sendikalar kurulmasına rağmen bankacılık sektöründe ilk sendikanın kuruluşu ancak 274 ve 274 no'lu kanunlar çıktıktan sonra 1963 yılını bulmuştur. Bank-İş'in 15 kurucu üyesinin 14'ü İş Bankası mensubu olup, 1 kişi Akbank çalışanıdır.⁹ Bank-İş, yayın organı olarak çıkardığı dergisinin ilk sayısında kendi sendikalarını "Bank-İş bir beyaz yakalılar sendikasıdır, işçiler değil memurlar sendikasıdır" diyerek tanımlamışlardır.¹⁰ Ayrıca Bank-İş kuruluşu sırasında tüzüğünde müdürleri idareci ve işveren vekili olarak tanımlamış, örgütlenme bünyesine dâhil etmemişlerdir.¹¹ 1963 yılı itibarıyla İş Bankası'nın 244 şubesi ve 5879 personeli vardır. Bunların yaklaşık 400'ü şubelerde olmak üzere yaklaşık 800 banka mensubu müdür, ikinci müdür ve müdür yardımcısı pozisyonundaydı ve sendika tüzüğüne göre örgütlenmeye dahil edilmemişlerdi. Böylece sendikada memur-müdür ayrımı ortaya çıkmıştır.

Tablo 5
Türkiye İş Bankası
Şube ve Personel Sayıları

Kaynak: TBB verileri kullanılmıştır.

⁹ **Kurucular Listesi:** Nusret Önsüer, Özer İnanlı, Nejat Aşar, Şahap Çelikalp, Oral Göymen, Yılmaz Ertan, Necdet Gürlü, Salih İrge, Sabahattin Özsezgin, Şerafettin Selsil, Metin Türüğü, Nizamettin Yasa, Hasip Yeniuyva, Yunus Yılmaztürk, Recep Engin.

¹⁰ **Bank-İş Dergisi**, Yıl: 1, Sayı:1, 15 Ekim 1964, s.4

¹¹ Mustafa Kemal Sayıl, **Bir İş Bankasının Öyküsü**, Kardeşler Matbaa, 2004, s. 163-164

Bank-İş, İş Bankası personelleri tarafından kurulmasına rağmen tüzüğüne göre bir iş kolu sendikası olarak kurulmuştur. Bu vesileyle kuruluşundan itibaren öncelikle İş Bankası olmak üzere sektördeki diğer bankalarda da örgütlenme işine girişmiştir. Sendika kuruluşundan 4 ay sonra İş Bankası'nda 29 Aralık 1963 Pazar günü yılsonu işlemleri yapan memurlara fazla mesai sırasında kalem bırakma eylemi yaptırmış¹², bundan 1 ay sonra da İş Bankası'nda 4500 üye sayısına ulaştığını açıklamış ve İş Bankası'nı toplu sözleşme müzakerelerine çağrı ilan etmiştir.¹³ Bununla birlikte kısa süre içerisinde birkaç bankada daha örgütlenmiş, toplu sözleşme görüşmelerinde uzlaşmaya varılamadığı durumda da grev yapmayı bir mücadele aracı olarak kullanmaktan çekinmemiş, Osmanlı Bankası'nı ve Türk Ticaret Bankasını greve götürmüşlerdir. Sendikaların üst kuruluşu olan Türk-İş de Bank-İş'in grev hareketlerini desteklemeye karar verdi.¹⁴

Bank-İş'in hızla örgütlenerek İş Bankası'nı toplu iş sözleşmesi görüşmelerine çağırması konunun yönetim kuruluna gelmesine yol açtı ve İş Bankası bir ilk olacak olan bu toplu sözleşme müzakerelerine diğer işveren bankalarla birlikte çıkmak istedi. Böylelikle İş Bankası¹⁵, Türk Ticaret Bankası¹⁶, Osmanlı Bankası¹⁷, Garanti Bankası¹⁸ ve Akbank¹⁹ bir araya gelerek 31 Aralık 1963 tarihinde "*Türkiye Banka İşverenleri Sendikası (Bank-İşveren)*" kuruldu.²⁰ Yapı Kredi Bankası ön görüşmelere katılmasına rağmen kurucular arasında yer almamıştır.²¹ İşverenler sendikası kurulmasıyla birlikte toplu iş sözleşmeleri görüşmelerinde iş kolunun bütün temsilcilerini temsil ettiklerini söyleyen Bank-İş'in karşısına işveren bankalarını temsilen işverenler sendikasıyla çıkılmasına karar verilmiştir.

Bank-İş ile Bank-İşveren arasında İş Bankası adına ilk toplu iş sözleşmesi 10 Haziran 1964'te imzalandı.²² Bu sözleşme Türkiye'de bir banka ile yapılan ilk toplu iş sözleşmesidir. İş Bankası ile imzalanan bu ilk toplu iş sözleşmesinde şu imkanlar sağlanmıştır: Banka

¹² Sayıl, s.173-177

¹³ **Milliyet**, 24.12.1963, s.2

¹⁴ **Cumhuriyet**, 22.04.1964, s.7

¹⁵ T. İş Bankası adına Genel Müdür Bülent Yazıcı ve Hikmet Belmez

¹⁶ Türk Ticaret Bankası adına Genel Müdür Sabri Sabit Sağıroğlu ve Necdet Özbelge

¹⁷ Osmanlı Bankası adına Türkiye Genel Müdürü Henri Mathieu ve Ronald Antony Sutch

¹⁸ Garanti Bankası adına Genel Müdür Yardımcısı Eşref Sender ve Hürrem Gümrükçüoğlu

¹⁹ Akbank adına adına Genel Müdür Mehmet Ali Tiney ve Sabahattin Ulukan

²⁰ **Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi**, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, Cilt 1, İstanbul, 1996, s.110

²¹ Kocabaşoğlu, vd, **Türkiye İş Bankası Tarihi**, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul, 2001, s.442; **Cumhuriyet**, 09.05.1964, s.7

²² Kocabaşoğlu, vd, s.445

memurlarının günde 7,5 saatten, haftada 41,5 saat mesai yapması, memurlara saat başına 7 liradan fazla mesai ücreti ödenmesi, dinlenme izninin 1 ay olması, sınavla terfilerde zam miktarının 50-100 liradan aşağı olmaması, banka mensuplarına yılda 3 maaş ikramiye verilmesi, vazife sırasında memurun çalışamaz derecede maluliyeti veya ölümü halinde 100 bin lira tazminat ödenmesi.²³

Bank-İş, kısa süre içerisinde diğer bankalarda da örgütlenmiş, Türk Ticaret Bankası'nda²⁴, Türkiye Sınai Kalkınma Bankası'nda²⁵, Yapı ve Kredi Bankası'nda²⁶, Garanti Bankası'nda²⁷, İstanbul Bankası'nda²⁸, Osmanlı Bankası'nda²⁹ işçi sayısı ekseriyetine ulaştıklarını açıklamış, toplu iş sözleşmesi görüşmelerine çağırmıştır. Bununla birlikte İş Bankası'nın İstanbul ve Ankara şubelerinde 6 Mayıs 1964 tarihinde başlaması kararlaştırılan greve Ankara ve İstanbul Sıkı yönetim komutanlıkları böyle bir greve gidildiği takdirde memleketin iktisadi durumunda sakınca doğacağı gerekçesini bildirerek izin vermemiştir.³⁰

Bank-İş bütün bu çalışmalarının yanında faaliyetlerini anlatabilmek için "Bank-İş" adında 15 günlük periyotlar halinde dergi yayınlamaya başladı. Toplamda 24 sayı yayınlanan bu derginin ilk sayısının açılış yazısını dönemin Çalışma Bakanı Bülent Ecevit yazmıştır.³¹ Sendika Başkanı da derginin çıkış amacını şöyle ifade eder:

*"İlk sayısını ele aldığın Bank-İş, bundan sonra bankacının gözü, bankacının kulağı, bankacının sesi olacaktır. Hep biliriz ki meselelerde çok yalnız kalıyoruz. Bizim sesimizi duyuracak yine bizden başka kimse yok. Bir yılı aşan bir süredir girdiğimiz mücadelede çok yalnız kaldık(...) Binlercemiz bir araya gelsek bile yurdumuzun sermaye piyasasına hükmeden işverenlerimizin sesi bizden daha yüksek çıkmaktadır. (...) Bu dergiyi çıkarmakla birbirimize yakınlığımızı temin edecek bir bağ kurduğumuz gibi, sesimizi de duyurmak imkanına kavuşacağız"*³²

18 Ekim 1964 tarihinde Türk-İş'in düzenlediği İşçi Konseyi'nde bir konuşma yapan Bank-İş sendikası başkanı Nusret Önsüer, sendikalar arasında birleşme üzerinde durdu ve bütün sendikaların mali bir birlik kurarak bir işçi bankasının temellerinin atılmasına şimdiden

²³ Milliyet, 10.06.1964, s.7

²⁴ Milliyet, 21.02.1964, s.2

²⁵ Milliyet, 29.02.1964, s.7

²⁶ Milliyet, 17.03.1964, s.2

²⁷ Milliyet, 17.03.1964, s.2

²⁸ Milliyet, 17.03.1964, s.2

²⁹ Milliyet, 17.03.1964, s.2

³⁰ Milliyet, 22.04.1964, s.1

³¹ Bank-İş Dergisi, Yıl: 1, Sayı: 1, 15 Ekim 1964, s.3

³² Bank-İş Dergisi, Yıl:1, Sayı:1, 15 Ekim 1964, s.19

başlanması gerektiğini ifade etti.³³ Bu fikir sendikal örgütlenmeler açısından faaliyete geçmeyen bir fikir olarak kaldı.

Bank-İş, İş Bankası'ndan sonra İmar Bankası³⁴, Yapı Kredi Bankası³⁵ ve Pamukbank'ta³⁶ da toplu iş sözleşmesi imzalamıştır. Tütüncüler Bankası'yla yapılan görüşmelerden sonuç çıkmayınca 13 Ağustos 1964'te bankanın 18 şubesinde 257 gün süren bir greve gitmişlerdir.³⁷ Sonunda sendikanın istediği ücret artışı talebi kabul edildi ve 28 Nisan 1963 tarihinde üç yıllık toplu sözleşme imzalandı.³⁸

Bank-İş'in 1964'te Türk Ticaret Bankası, Osmanlı Bankası, T. Kredi Bankası, İstanbul Bankası ve Türkiye Sınai Kalkınma Bankası'ndaki toplu iş sözleşmesi görüşmelerinde uyuşmazlık yaşanması yeni grevleri de gündeme getirdi. İstanbul Bankası, Türk ticaret Bankası ve Osmanlı Bankası'nda grev yapacağını ilan etmiştir.³⁹ Bu sürecin sonunda İstanbul Bankası ve Türkiye Kredi Bankası ile toplu sözleşme imzalanmıştır.⁴⁰ İstanbul Bankası müstahdem maaşına 40, memurlara 70, müdürlere 80 lira zammı kabul etmiş, Türkiye Kredi Bankası ise yılda bir maaş ikramiye ve yüzde 7 oranında zammı kabul etmiştir.⁴¹ Osmanlı Bankası'nda ise 20 gün süren grev sonunda toplu iş sözleşmesi imzalanmış, 500 liraya kadar maaş alanlara yüzde 15, 500-1000 lira maaşı olanlara yüzde 10, 1000 liradan fazla maaşı olanlara yüzde 8 oranında zam, banka personellerine yılda 5 maaş ikramiye, müstahdemlere 25, memurlara 40, şef muavinlere 50, şef ve kontrollere 60 lira zam, evlenenlere bir maaş ikramiye ve 1 ay ücretli izin şartları kabul edilmiştir.⁴² Ayrıca Bank-İş'in İş Bankası, İmar Bankası, Pamukbank, Yapı ve Kredi Bankası, Türkiye Kredi Bankası ve Osmanlı Bankası'ndan sonra yapmış olduğu sekizinci toplu iş sözleşmesi Selanik Bankası ile olmuştur.⁴³ Bu sözleşme ile Selanik Bankası'nda kıdem tazminatı da kabul edilmiş oldu.⁴⁴ Böylelikle toplu sözleşme yapılan 8 bankadan 4'ünde grev kararı alındı.

³³ **Bank-İş Dergisi**, Yıl:1, Sayı:2, Kasım 1964, s.13

³⁴ **Bank-İş Dergisi**, Yıl:1, Sayı:2, Kasım 1964, s.8

³⁵ **Bank-İş Dergisi**, Yıl:1, Sayı:2, Kasım 1964, s.9

³⁶ **Bank-İş Dergisi**, Yıl:1, Sayı:4, Aralık 1964, s.10-11

³⁷ **Cumhuriyet**, 14.08.1964, s.7

³⁸ Erdal Şafak, **70 Yıllık Tütüncüler Bankası A.Ş.**, İzmir, 1994, s.130-131

³⁹ **Milliyet**, 09.12.1964, s.2

⁴⁰ **Bank-İş Dergisi**, Yıl:1, Sayı: 6, Ocak 1965, s.14-15

⁴¹ **Milliyet**, 20.12.1964, s.1

⁴² **Milliyet**, 20.01.1965, s.1 ve 7

⁴³ **Bank-İş Dergisi**, Yıl:1, Sayı: 9, Şubat 1965, s.15

⁴⁴ **Bank-İş Dergisi**, Yıl:1, Sayı: 11, 15 Mart 1965, s.4

Bütün bunlarla birlikte Bank-İş kanunla kurulmuş bankalarda personelin ücretinin bütçeden değil bankanın kaynaklarından karşılandığını dolayısıyla çalışanların devlet memuru olmadığını ifade etmiş, başta T.C. Ziraat Bankası olmak üzere kanunla kurulmuş bankaları da kendi sendikasında örgütlenmeye davet etmiştir.⁴⁵ Böylelikle sektör payı en büyük olan Ziraat Bankası çalışanlarını da bünyesine dahil ederek sektörde temsil gücü yüksek ve güçlü bir sendika kimliği kazanabilmeyi hedeflemiştir.

Bank-İş bu grev sürecinde üst kuruluş olan TÜRK-İŞ'ten beklediği desteği göremeyince 1967 yılında TÜRK-İŞ'ten ayrıлып, DİSK'e katıldı.⁴⁶ TÜRK-İŞ'in verilerine göre 1966 yılının sonuna gelindiğinde Bank-İş'in üye sayısı 7000 kişiye ulaşmıştır.⁴⁷

2.2. İş Yeri Esasına Göre Kurulan Sendika: TİBAŞ

Bütün bu gelişmeler karşısında Bank-İş tarafından işveren vekili sayılıp sendikaya kabul edilmeyen şube müdürleri ve bir grup İş Bankası mensubu yeni bir sendika kurdu. Bank-İş'in iş kolu sendikacılığına karşı, iş yeri sendikası olarak 19 Mayıs 1964'te "*Türkiye İş Bankası A.Ş. Mensupları Sendikası (TİBAŞ)*" adıyla kuruldu.⁴⁸ Bu sendika isminde özellikle işçi ibaresi yerine mensup kelimesini kullanmıştır. Bu durum hem çalıştıkları bankaya duydukları aidiyeti gösterirken hem de diğer işçi sendikalarından farklı olduklarını tanımlama anlamına gelecektir. TİBAŞ'ın 57 kişilik kurucular kurulunda İş Bankası'nın şube müdürleri, ikinci müdürleri, servis şefleri, muhasebeci ve memurlar yer aldı.⁴⁹

TİBAŞ, çalışma raporunda sendikacılık anlayışını şöyle belirtir:

⁴⁵ **Bank-İş Dergisi**, Yıl:1, Sayı: 17, Temmuz 1965, s.4-5; **Bank-İş Dergisi**, Yıl:1, Sayı: 18, 15 Temmuz 1965, s.8

⁴⁶ **Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi**, Cilt 1, s.109-110

⁴⁷ **Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi**, Cilt:1, s.110

⁴⁸ Sayıl, s.206-210

⁴⁹ **Kurucular kurulu**: Davut Akça, Yurdakul Akman, Turgut Akpolat, Fikri Anlı, R. Naci Aydınöglü, Nejat Arkant, Orhan Aydemir, Hasan Banoğlu, Furkan Barutçu, Hasan Bayraktar, Bahattin Buluş, Ayhan Çakır, İhsan Çanga, Kamuran Dere, Suat Eldek, Leyla Eray, Necdet Eray, Mehmet Salih Erden, Fikret Ertekin, Emel Eneren, M. Ali Erdoğan, Nizamettin Ersan, Hulusi Gökmen, Vedat Gürbulak, İbrahim Hatırnaz, Abdullah Hitit, Necdet İnuğur, Selahattin Karahan, Güngör Kasatura, Ümit Kayalioğlu, Hüseyin Kaymaz, Cahit Kocaömer, Cafer Levedoğlu, Cevdet Midilli, İlhan Okur, Haluk Onan, Kemal Onar, Talat Orhon, H. Hüsnü Oktar, Şeref Önal, Lemi Özergin, Tarık Özübek, Necmi Özükoç, Gün Sağın, Oğuz Sağlam, Mustafa Sağlam, Mustafa Kemal Sayıl, Nevin Şedele, Aydın Teker, Vedia Tem, Mustafa Tezcan, Temel Yahyaöglü, Kamil Yeşilpınar, Ahmet Yosmaöglü, Ferruh Yurdanur, A. Cemalettin Yurdakul, Nedim Erdin.

“İş Bankalılar, sendika müessesesine inanmışlardır. (...) İşverenlere karşı amansız bir mücadele halinde olmadığımız için, asla bir sınıf mücadelesi yapmadığımız için ve asla bunları tasvip etmediğimiz için ferdiyetçi sendika tipini kesin olarak reddediyoruz. Münhasıran merkezden idare edilen sosyal ve ekonomik bir siyasetin vasıtası olmadığımız için, mensuplarımızın menfaatlerini böyle bir siyasetin içinde aramadığımız için kolektivist sendika tipini de demokratik rejimlerde hâkim olması gereken zihniyete taban tabana zıt görüyoruz”⁵⁰

TİBAŞ, bu değerlendirmesiyle bankacılık sektöründe öncü sayılabilecek BANK-İŞ’in karşısına konumlandığı ve farklı bir sendikacılık anlayışına sahip olacağını belirtmiştir. 1964’ten sonraki süreçte Bank-İŞ’in toplu iş sözleşmesi görüşmelerinde birçok defa uyuşmazlıklar oluşmuş ve birçok banka grev eylemiyle karşı karşıya gelmiştir. Bunun üzerine Bank-İş üyelerinin *“TİBAŞ olarak grev yapacak mısınız?”* sorusu üzerine daha sonra İş Bankası Genel Müdürü de olacak olan sendikanın başkanı Cahit Kocaömer; *“Benim elimde grevden daha etkili bir silahım var, o da yönetime katılmak”* diyerek cevaplayacaktır.⁵¹ Daha sonra TİBAŞ, kurduğu sandık ile İş Bankası hisselerini toplayacak ve bu hisselerin temsilcisi olarak yönetime katılma hakkı kazanacaktır. Böylece TİBAŞ grev yapmak yerine banka yönetimine katılmayı kendine hedef olarak belirlemiştir.

2.3. BANK-İŞ ve TİBAŞ’ın Birleşme Görüşmeleri

Bank-İş bankacılık sektöründe ilk toplu iş sözleşmelerini yaptıktan sonra her bankanın içinde iş yeri sendikaları kurulmaya ve örgütlenmeye başladı. 1965 yılına gelindiğinde bu süreci gören Bank-İş tüzük değişikliğine giderek örgütlü olduğu her banka için kendi bünyesinde özel yönetim kurulları oluşturdu. Her bankanın sözleşmeleri bu yönetim kurullarında yürütülecek, grev kararını bu kurulda alınacak ve diğer banka mensupları karışmayacaktı.⁵²

İş Bankası’nın ilk toplu iş sözleşmesinin sona ermesine (31 Ocak 1966) yakın bir zaman kala İş Bankası’nda örgütlü olan bu iki sendikanın birleşmesi gündeme geldi. Bank-İŞ’in daveti üzerine bankacılık sektöründe iş kolu sendikası olarak Bank-İş ve sadece İş Bankası’nda örgütlü iş yeri sendikası olarak TİBAŞ 20 ve 24 Ağustos itibariyle birleşme

⁵⁰ Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi, Cilt.1, s.129-130

⁵¹ Kocaömer, s.24

⁵² Türkiye İş Bankası A.Ş. Mensupları İle Türkiye Banka İşçileri Sendikası Bank-İş Arasındaki Birleşme Müzakereleri, Yenilik Basımevi, İstanbul, 1965, s.17

müzakerelerine başladılar.⁵³ Bu görüşmelerde Bank-İş, mensuplar sendikasının kendisini feshederek kendi sendikalarına katılmalarını isterken, TİBAŞ ise bir federasyon kurulması önerisinde bulundu. Aynı toplantıya Türk-İş İstanbul 1. Bölge temsilcisinin de katıldı ve konuşmasında açık bir şekilde Türk-İş olarak bankacılık kolunda Bank-İş'i tanıdıklarını, birleşmenin de Bank-İş etrafında yani iş kolu etrafında olması gerektiğini ifade etmiş, aksi takdirde kendi kabuğunuza çekilir yalnızlığa mahkûm olursunuz demiştir.⁵⁴ Bu ifade Türk-İş'in bankacılık sektöründe iş koluna göre faaliyet gösterecek bir sendikayı destekleyeceğini, iş yeri sendikacılığına soğuk baktıklarını göstermiştir. Bu birleşme müzakerelerinin Bank-İş'in yayınladığı konuşma tutanaklarını⁵⁵ ve toplantıya katılan TİBAŞ başkan vekilinin hatıratını⁵⁶ incelediğimizde tarafların birbirlerini suçlayarak uzlaşamadıkları görülmektedir. Bank-İş kendi içinde bankalara özel yönetim kurulları ile federasyona benzer bir yapı oluşturmuş olmasına rağmen TİBAŞ'ın fesih ve kendilerine katılma talebini reddedip ayrı bir federasyon talebinde bulunmasından sonra bankacılık sektöründe diğer iş yeri sendikalarının da bir arada olabileceği bir birleşme reddedilmiş oldu.

Birleşme görüşmelerinden sonuç çıkmayınca TİBAŞ, üye çoğunluğuna ulaştığını açıklayarak İş Bankası'nı toplu iş sözleşmesine çağırdı.⁵⁷ İş Bankası da prosedürler yerine getirildikten sonra TİBAŞ'ın çağrısını kabul etti ve 16 Nisan 1966 tarihinde sözleşme görüşmelerine başlandı.⁵⁸ 22 Haziran 1966 tarihinde Bank-İşveren'in İş Bankası adına TİBAŞ ile toplu iş sözleşmesi imzalamasıyla⁵⁹ Bank-İş ile TİBAŞ arasındaki mücadeleyi TİBAŞ kazanır ve bu tarihten itibaren İş Bankası ile yapılacak olan toplu iş sözleşmeleri TİBAŞ ile yapılacaktır. Bu durum iş kolundaki diğer iş yeri sendikalarına da örnek olmuş, iş kolundaki Bank-İş bu noktadan sonra giderek yerini iş yeri sendikalarına kaptırmaya başladı.

TİBAŞ'ın İş Bankası'ndaki bu sözleşme zaferinden sonra ilk hedefi bankanın yönetimine katılmaktı. İş Bankası'nın 1940 yılından beri kendisine ait olan bir emekli sandığının yanında TİBAŞ yeni bir biriktirme sandığı daha oluşturdu. Böylece 1974 yılına

⁵³ **Türkiye İş Bankası A.Ş. Mensupları İle Türkiye Banka İşçileri Sendikası Bank-İş Arasındaki Birleşme Müzakereleri**, s.1

⁵⁴ **Türkiye İş Bankası A.Ş. Mensupları İle Türkiye Banka İşçileri Sendikası Bank-İş Arasındaki Birleşme Müzakereleri**, s. 11

⁵⁵ **Türkiye İş Bankası A.Ş. Mensupları İle Türkiye Banka İşçileri Sendikası Bank-İş Arasındaki Birleşme Müzakereleri**, Yenilik Basımevi, İstanbul, 1965

⁵⁶ Sayıl, s. 256-276

⁵⁷ **Milliyet**, 09.12.1965, s.2

⁵⁸ Sayıl, s.276

⁵⁹ Sayıl, s.285-286

gelindiğinde bankada iki ayrı sandık oluştu. Biri, Türkiye İş Bankası A.Ş. Mensupları Emekli Sandığı Vakfı, diğeri Türkiye İş Bankası A.Ş. Mensupları Munzam Sosyal Güvenlik ve Yardımlaşma Sandığı Vakfı'dır. Böylelikle TİBAŞ kendi kurduğu sandık aracılığıyla İş Bankası hisselerini toplamaya başladı. İş Bankası'nda sandığın payı yüzde 33'e kadar çıktı. Böylelikle sendika kontrol ettiği sandığın hisselerini temsilen İş Bankası yönetimine üç kişiyi sokmayı başarmıştır.⁶⁰ Daha sonra 16 Ağustos 1973'te sendikanın yöneticilerinden Selahattin Karahan⁶¹, 22 Mayıs 1976 tarihinde de sendika başkanı Cahit Kocaömer İş Bankası Genel Müdürü oldu.⁶² Böylece Kocaömer ve Karahan sendika yöneticisi olarak katıldığı toplu iş sözleşmeleri görüşmelerine daha sonra işveren olarak katıldı. Bu model diğeri iş kolu sendikalarına da örnek olmuştur.

2.4. Sektörde İş Yeri Esasına Göre Kurulan Diğer Sendikalar

274 no'lu Sendikalar Kanununun 9. maddesi; "*İşçi sendikaları aynı işyerinde veya aynı iş kolundaki işyerlerinde çalışan işçileri veyahut birbirleriyle birbirleriyle ilgili iş kollarında çalışan işçileri içine alır.*"⁶³ ifadesiyle hem iş kolu hem de iş yeri sendikaları kurabilmeyi olanaklı hale getirmişti.

Bu dönemde banka özelinde iş yeri sendikası olarak Türk Ticaret Bankası İşçileri Sendikası (Ticaret Bank-İş) 08.04.1964 tarihinde, Türkiye Kredi Bankasında Çalışanlar Sendikası 15.12.1964 tarihinde, Akbank Mensupları Sendikası (AKMEN) 18.07.1967 tarihinde, Banco Di Roma Türkiye Şubeleri Mensupları Sendikası 13.01.1970 tarihinde, Türkiye Dış Ticaret Bankası AŞ Mensupları Sendikası (Dışbank-İş) 30.01.1972 tarihinde, Pamukbank TAŞ Mensupları Sendikası (Pamuksen) 12.06.1973 tarihinde, Anadolu Bankası Mensupları Sendikası (AB-SEN) 01.03.1974 tarihinde, Uluslararası Endüstri ve Ticaret Bankası AŞ Mensupları Sendikası (Ulus-Sen) 05.08.1974 tarihinde, Egebank AŞ Mensupları Sendikası (Egesen) 22.10.1975 tarihinde, Bağbank AŞ Mensupları Sendikası (Bağ-Sen) 04.12.1975 tarihinde, Hür Şekerbank TAŞ İşçi ve Müstahdemleri Sendikası (Hür Şekerbank-İş) 18.08.1976 tarihinde, Türkiye Öz Vakıflar Bankası İşçileri Sendikası (Öz Vakıf Bank-İş)

⁶⁰ Cahit Kocaömer, **İş Bankasında 60 Yıl, Mücadeleler ve Anılar**, Doğan Kitap, 1. Baskı, Ekim 2011, İstanbul, s. 23-25

⁶¹ Sayıl, s.446

⁶² Kocaömer, s.46

⁶³ **T.C. Resmi Gazete**, 24.07.1963, Sayı: 11462, s.2

1977 yılında, Türkiye Ziraat Bankası İşçileri Sendikası (Tüm Zerbank-İş) 1977 yılında, Hisarbank AŞ Mensupları Sendikası (Hisarbank-Sen) 01.04.1980 tarihinde, Arap Türk Bankası AŞ Mensupları Sendikası (ARTÜR-SEN) 14.02.1980 tarihinde kurulmuşlardır.⁶⁴

Bu dönemde bir iş kolu sendikası görevini üstlenmesi için TİBAŞ'ın başı çektiği, Akbank Mensupları Sendikası (AKMEN) ve Türk Ticaret Bankası A.Ş. İşçileri Sendikası'nın da katılımıyla 1971'de "Banka ve Sigorta İşçileri Federasyonu (BANKSİF)" kuruldu.⁶⁵ Daha sonra Anadolu Bankası Mensupları Bankası (AB-SEN), Ankara Anonim Türk Sigorta Şirketi Mensupları Sendikası (AN-SEN), Vakıflar Bankası Mensupları Sendikası (VAKIFBANK-SEN), Türkiye Dış Ticaret Bankası A.Ş. Mensupları Sendikası (DIŞBANK-İŞ), Banco di Roma Türkiye Şubeleri Mensupları Sendikası (BROMES), Pamukbank TAŞ Mensupları Sendikası (PAMUKSEN) ve Sigorta Şirketleri İşçileri Sendikası (SİGORTA-İŞ) ismiyle faaliyet gösteren sendikalar da BANKSİF'e üye sendikalar arasına katıldılar. Yapı Kredi Bankası Mensupları Sendikası (YAPI-SEN)⁶⁶ ise bu yapılanmanın dışında kalmayı tercih etti.⁶⁷ Böylelikle TİBAŞ'ın 1965 yılında Bank-İş ile birleşme görüşmelerinde önerisinde bulunduğu federasyon fikri 6 yıl sonra hayata geçti. BANKSİF kurulduğunda üye olan sendikaların toplam üye sayısı 17.000 civarında iken 1976'da 35.047, 1977'de 40.833, 1978'de 40.361 idi.⁶⁸ Bütün bunlarla birlikte bankacılık sektöründe hâkim bir iş kolu sendikası olmayı hedefleyen Bank-İş ise giderek gücünü kaybetti.

1975 yılına gelindiğinde Garanti Bankası'nın 240 şubesi ve 4370 personeli bulunmaktaydı. Bu dönemde iki ayrı sendika kuruldu. Bunlardan biri 23 Şubat 1975'te kurulan Türkiye Garanti Bankası AŞ Mensupları Sendikası (GAMSEN)⁶⁹'dır. İlk genel kurulunda ismindeki "mensupları" ibaresini "İşçileri" olarak değiştirdi. Böylece sınıf temelli bir sendikacılık izleyeceklerinin sinyalini verdi. Rekabet ettikleri diğer sendika ise GARANTİ-SEN Sendikası'dır.

⁶⁴ **Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi**, Cilt:1, s.116

⁶⁵ **Milliyet**, 05.11.1971, s.3

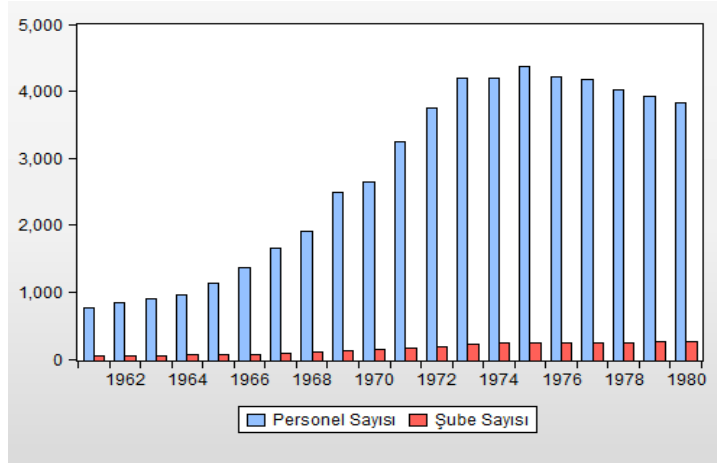
⁶⁶ **Milliyet**, 02.05.1972, s.9

⁶⁷ Kocaömer, s.116-117

⁶⁸ **Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi**, Cilt:1, s.118

⁶⁹ **Milliyet**, 25.02.1975, s.6

Tablo 6
Garanti Bankası
Şube ve Personel Sayıları

Kaynak: TBB verileri kullanılmıştır.

GAMSEN kuruluşundan bir ay sonra İstanbul ve Tekirdağ şehirlerinde bulunan 68 şube ve genel müdürlük için toplu iş sözleşmesi çağrısı yapmış, Garanti Bankası adıyla kurulan diğer sendikayı ise işçi yanlısı olmayan “*yolu ve rengi belli olan bir sendika*” diye tanımlamışlardır.⁷⁰ GAMSEN’in bir diğer adımı Garanti Bankası A.Ş. Genel Müdür Muavini “GAMSEN Fahri Başkanı” ilan etmeleri oldu.⁷¹ Böylece bankanın üst yönetimini de kendi taraflarına çekmeye çalışmışlardır.

Garanti Bankası toplu sözleşme çağrısı yapan iki sendika arasından GARANTİ-SEN’i kabul edip 8 Mayıs 1975’te müzakerelere başlamış, 26 Haziran 1975’te birinci toplu iş sözleşmesine imza atmıştır. Garanti Bankası ile imzalanan bu ilk toplu iş sözleşmesi ile kazanılan haklar şunlardır: Sendika zammı, çocuk zammı, yemek bedeli, imza tazminatları, lisan tazminatı, memur ve hizmetlilere temettü ikramiyesi, kıdem tazminatı, yükselme zammı, fazla mesai ücretlerinin yüzde 100 artışı, evlenme yardımı, ölüm tazminatı, maluliyet ve kaza yardım ve tazminatı, tabi afet yardımı, 1976 yılı zammı⁷²

Garanti Bankası’nın diğer sendika ile anlaşması üzerine 1800 üye ile örgütlü olan GAMSEN, toplu sözleşme görüşmelerinin uyuşmazlıkla sonuçlanması ve bankanın genel

⁷⁰ **Milliyet**, 02.04.1975, s.11

⁷¹ **Milliyet**, 03.04.1975, s.2

⁷² **Milliyet**, 28.06.1975, s.10

müdür muavini de dahil olmak üzere 24 üyelerinin işten çıkarılması ve 65 üyelerinin de şehir dışına sürülmesi, sosyal ve parasal haklarının verilmediği gerekçesiyle 19 Ağustos 1975'te yetki aldığı 41 şubede greve başlamıştır.⁷³ 25 Ağustos'a gelindiğinde greve katılan şube sayısı 51'e ulaştı. 28 Ağustos'ta grev yapan şubelerin sayısının 61'e çıkmasının ardından 29 Ağustos'ta uzlaşmaya varılmış⁷⁴, GARANTİ-SEN'den sonra GAMSEN ile de toplu iş sözleşmesi yapılmıştır.

Bankada gerçekleşen 1975 grevi esnasında GAMSEN ile Garanti Bankası adına görüşmek ve toplu sözleşmeyi imzalamak için Hürrem Gümrükçüoğlu ve Ferzan Aras'a yetki verildi. Garanti Bankası'ndaki ilk büyük grev olan 1975 grevini kendisi ile yapılan sözlü tarih görüşmesinde Gümrükçüoğlu şöyle anlatır:

“Öyle bir grev yaşadık ki biz, hakikatte benim müessesemin mümessili olan müdürlerin işveren temsilcisi olarak hareket etmesi lazım, müessesenin menfaatini düşünmesi lazım. Bütün müdürler sendikanın üyeleriymiş gibi hareket ettiler. Müşteri, müşteri dolaşarak ‘Şu bankaya dilediklerimizi yaptırabilmek için bankanın belini bükmemiz lazım, çekin bizden mevduatınızı da banka müşkül vaziyette kalsın.’ dediler. 1975'in hikâyesi işte. Her gün mevduat çekiliyor müdürler sayesinde. Müdürler benim temsilcim sözde orda.(...)”⁷⁵

Bankalarda şube müdürlerinin sendikal hareketlerde işveren veya işçi olarak hangi tarafta buldukları konusu İş Bankası'ndaki Bank-İş örneğinde de olduğu gibi tartışmalı olmuştur. Bu ifadelerden Garanti Bankası üst yönetimi tarafından şube müdürlerinin işveren vekili olarak görüldüklerini, ihtilaf durumunda bankadaki şube çalışanların yerine kendi taraflarında hareket etmelerini beklediklerini anlıyoruz. Gümrükçüoğlu şöyle devam ediyor:

“(...) o zamanki personel siyaseti bakımından birtakım müfettişlere raporlar tanzim ettirerek birkaç kişinin işine son verildi. Birkaç kişinin işine son verilince bunlar daha da sertleşti ve gittiler TÜRK-İŞ yerine, DİSK ile anlaştilar. Müesseseyi rahatsız etmeye başladılar, bunların içinde grev kararı aldılar. İstekleri çok yüksekti fakat bunların mevcudiyetini kabul edip basit bir anlaşmayla yola getirebilirdik. Bir toplu sözleşme imzalaması yaptık derdik. Bunu bizde kabul ettik derdik ve bunu kabul etmeyince onlarda greve gittiler. Grevde en büyük şubemiz olan İstanbul şubemizde, oranın müdürü ‘burada grev olmaz, benim çalışanlarım grev istemez’ demesine rağmen bir grev yoklaması yaptı. Yoklamayı kaybetti. Ertesi gün başladılar. Bu mevzuda Cabir Bey [Cabir Selek - İdare Meclisi Başkanı] sertlik yanlıydı. Ben aynı kararda değildim, rica ettim bunların mevcudiyetini kabul edelim. Bunlar mevcudiyetlerini kabul

⁷³ Milliyet, 20.08.1975, s.1 ve 6

⁷⁴ Milliyet, 31.08.1975, s.3

⁷⁵ Sözlü Tarih Görüşmesi, 11.06.2004, Aktaran: Koraltürk, s. 130-132

ettirdikleri zaman bankaya hâkim de olmak isterler. İş Bankası sendikası var, onunda insafı yok. İş Bankası, bu sendikayı kendisine almak istiyor, kendisi hâkimiyet tesis etmek istiyor. Olabilirdi de, benden büyük tecrübesi var. Yönetim Kurulu'nu topladık. Yönetim Kurulu'nda dedim ki; 'Bunlar galiba toplu sözleşmeye oturmamak istiyorlar. Bana yetki verin, o yetkimi istimal ederek toplu sözleşmeyi yapalım' dedim. Peki dediler, o yetkiyi verdiler. Biz beş ileri beş geri bir toplu sözleşme imzaladık orada, bunların maaş ilave isteklerini kabul etmedik. Yalnız işlerine son verilenleri tekrar işe aldık. Toplu sözleşmeyi imzaladık, hemen pankartları indirdiler. 29 Ağustos gece yarısı saat bir buçukta o toplu sözleşme imzalandı ve grev sona erdi.'"⁷⁶

Garanti Bankası'ndaki 1975 grevinde şube müdürü olan Kaya Koçdor kendisi ile yapılan sözlü tarih görüşmesinde o günü şöyle anlatıyor:

"Bir GAMSEN vardı, bir de Garanti-Sen vardı. GAMSEN, DİSK'e bağlıydı. Garanti-Sen'de Türk-İş'e bağlıydı. Ben Garanti-Sen'in genel başkan yardımcısıydım ama prensibimiz ekmek yediğimiz bankayı zarara uğratmamak ama bunu yaparken de arkadaşlarımızın hakkını da suiistimal ettirmemek. O zamanki GAMSEN hiçbir işe olumlu bakmıyordu. Grev ilk defa ne yazık ki Türkiye'de benim şubemde oldu. Galatasaray'da merkez şubede oldu. Fakat benim grevciler ile münasebetim gayet iyiydi. Çünkü netice itibariyle ben Garanti-Sen'li olurum, onlar GAMSEN'li olur ama bunun dışında hepimiz Garanti Bankalıyız. Grev sırasında şube faaliyetlerini durdurdu.'"⁷⁷

Garanti Bankası'nda GAMSEN'e rakip olan sendikada başkan yardımcısı ve aynı zamanda grev yapılan şubelerden birinin de müdürü olan kişi grev yönteminin mensubu olduğu iş yerine zarar verdiğini ve doğru bulmadığını fakat yine de GAMSEN'lilerle iyi ilişkiler kurabildiğini ifade etmiştir. 30 Temmuz 1977 tarihine gelindiğinde ise GAMSEN olağanüstü kongre kararı ile kendini feshedip BANK-SEN'e (Türkiye Devrimci Banka Büro Borsa ve Sigorta İşçileri Sendikası) katılmıştır.⁷⁸ Böylelikle DİSK'e bağlı bankacılık iş kolundaki iki sendika birleşmiş oldu.

14 Şubat 1972'de Vakıflar Bankası Mensupları Sendikası (Vakıf-Bank-Sen) kurulduğunda Vakıflar Bankası'nın 143 şubesi ve 2157 çalışan personeli bulunmaktaydı. 1976 yılına gelindiğinde Vakıflar Bankası'na ait 192 şube 3547 personel bulunmaktaydı. Aynı yıl toplu sözleşme görüşmelerinde uzlaşmaya varılamayınca 188 şubede 3200 çalışanın grev kararı aldığı ilan edilmiştir.⁷⁹ Bunun üzerine de Vakıflar Bankası İdare Meclisi de lokavt ilan

⁷⁶ Sözlü Tarih Görüşmesi, 11.06.2004, Aktaran: Koraltürk, s.130-132

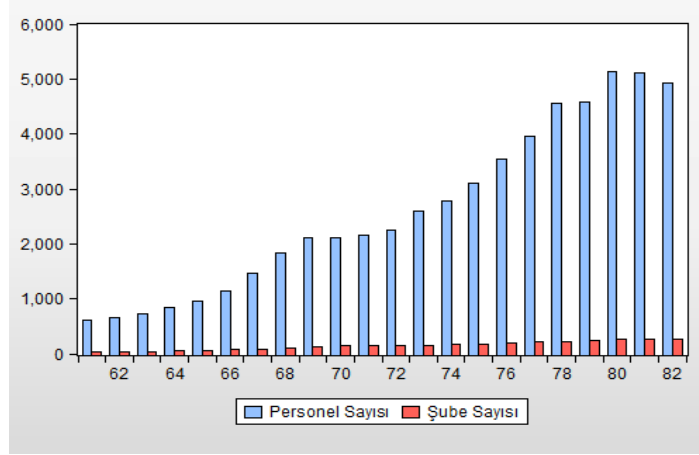
⁷⁷ Sözlü Tarih Görüşmesi, 08.07.2004, Aktaran: Koraltürk, s.133

⁷⁸ **Milliyet**, 04.08.1977, s.9

⁷⁹ **Milliyet**, 27.07.1976, s.10

etmiştir.⁸⁰ BANKSİF, Vakıflar Bankası işverenin grev kararından sonra lokavt kararı aldıkları için bunun yasadışı olduğunu öne sürdü.⁸¹ 3 ay süren toplu sözleşme görüşmelerinin sonunda 3 Ağustos 1976 günü taraflar arasındaki toplu iş sözleşmesi imzalanmıştır.⁸²

Tablo 7
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.
Şube ve Personel Sayıları

Kaynak: TBB verileri kullanılmıştır.

18 Temmuz 1967 tarihinde Akbank Mensupları Sendikası (AKMEN) kurulduğunda Akbank'a ait 125 şube, 2534 çalışan personel bulunmaktaydı. AKMEN kurulduğunda Akbank'ta örgütlü olan ve toplu iş sözleşmesi çağrısı yapan sendika Bank-İş'ti. Bank-İş iş yeri sendikalarının kurulup örgütlenmesini kendileri için tehlike olarak görmüş kapatılma davaları açmaya başlamıştı. Bu amaçla da AKMEN hakkında kurucuları arasında işveren vekillerinin bulunduğu gerekçesiyle 21 Ekim 1967'de dava açtı. İstanbul 13. İş Mahkemesinde 28.12.1967 tarih ve E. 967/1799, K. 967/2099 sayılı kararla dava reddedilmiştir.⁸³ Ayrıca 1974 yılında yapılan genel kuruldan sonra Çalışma Bakanlığı yönetim kuruluna seçilenlerin hepsinin Akbank'ta şube müdürü veya bölge müdürü pozisyonunda buldukları dolayısıyla işveren vekili olduklarını gerekçesiyle yönetim kuruluna seçilenlerin yenilenmesini istedi. Buna karşılık sendika İstanbul valiliğine gönderdiği yazıda şube müdürlerinin 274 sayılı kanuna göre

⁸⁰ Milliyet, 28.07.1976, s.10

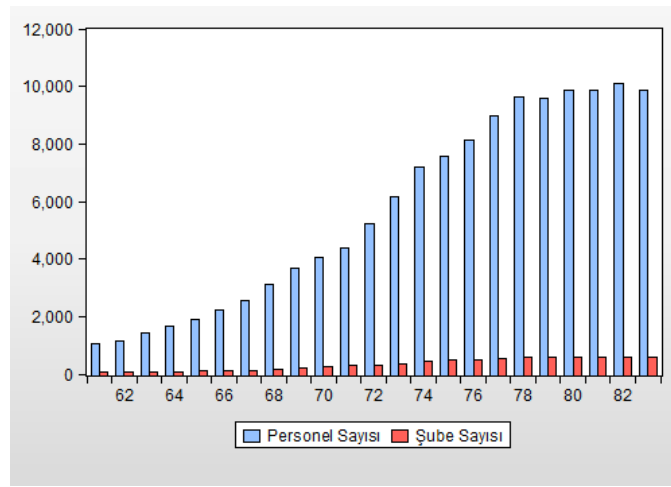
⁸¹ Milliyet, 31.07.1976, s.10

⁸² Milliyet, 10.08.1976, s.3

⁸³ Münir Ekonomi, "Türk Bankacılığında Sendikacılık ve Başlıca Sorunları", Türk Bankacılığında 50 Yıl, Banka ve Ekonomik Yorumlar, Ahmet Sait Matbaası, İstanbul, 1974 s.123;

işveren vekili sayılmayacaklarını ileri sürerek bu karara itiraz etti.⁸⁴ Bütün bu sürecin sonunda Akbank'ta üye ekseriyetini alan AKMEN düzenli olarak toplu iş sözleşmelerini yapmaya başladı. 1979 yılında Akbank ile AKMEN sendikası arasında yaklaşık 10 bin kişiyi kapsayan 6. Toplu iş sözleşmesini imzalandı. Çalışanların aylık ücretlerine birinci yıl 5600, ikinci yıl 6000 lira zam yapılırken yemek ödenekleri 1000 liraya yükseltildi, şeflere 1000-1500 müdürlere 2900-6000 lira makam tazminatı verilmesi kararlaştırıldı.⁸⁵

Tablo 8
Akbank T.A.Ş.
Şube ve Personel Sayıları

Kaynak: TBB verileri kullanılmıştır.

Pamukbank'ta 12 Haziran 1973'te Pamukbank T.A.Ş. Mensupları Sendikası (Pamuksen) kuruldu.⁸⁶ Ana tüzüğünde sendikanın amacı Pamukbank mensuplarını bünyesinde toplamak, üyelerinin ekonomik, sosyal, kültürel, mesleki ve her türlü genel menfaatlerini fırsat eşitliği ve sosyal adalet içerisinde korumak dayanışma ve yardımlaşmayı sağlamak şeklinde yazılmıştır.⁸⁷ Pamuksen, DİSK'in sendika politikasından uzak ve Banksif'e üye bir işçi sendikasıdır. O dönem Pamukbank genel müdürü olan Hüsnü Özyeğin en büyük şansının Pamuksen sendikası olduğunu, örneğin Yapı Kredi Bankası'nın DİSK'e bağlı Banksen ile zorlu bir süreç yaşarken Pamuksen'in yönetimle uyumlu bir tavır sergilediğini ve Pamukbank

⁸⁴ Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi, Cilt:1, s.29

⁸⁵ Milliyet, 26.04.1979, s.14

⁸⁶ Milliyet, 13.06.1973, s.11

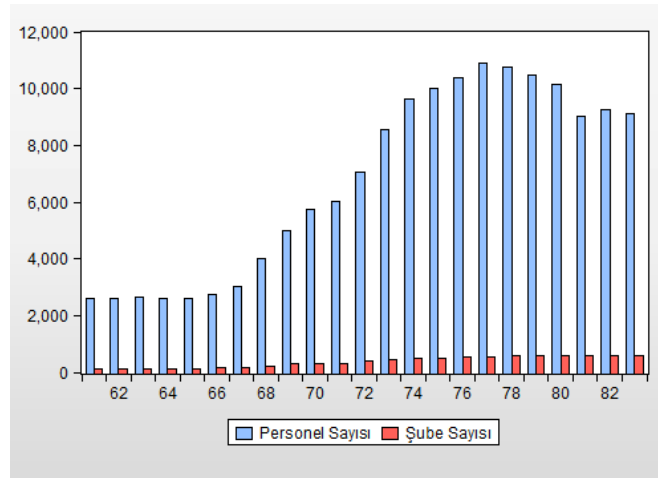
⁸⁷ Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi, Cilt:2, s.506

yönetiminin de sektörün verdiği ücret artışlarının üzerinde bir ücret sağlayarak bu uzlaşma ortamının korunması yönünde çaba sarf ettiğini belirtmiştir.⁸⁸

2.5. İş Kolunda Yeni Bir Sendika: BANK-SEN

1972 yılında 379 şube ve 7.037 çalışan personeli bulunan Yapı ve Kredi Bankası'nda 28 Nisan 1972 yılında *Yapı Kredi Bankası Mensupları Sendikası (YAPI-SEN)* kuruldu.⁸⁹ ve banka içinde örgütlenmeye başladı.⁹⁰ GAMSEN'in 1975 yılı grevine destek açıklaması yayınlayan YAPI-SEN, GAMSEN'in Garanti Bankası'nda uğrayacağı başarısızlığın bütün banka iş kolunu olumsuz olarak etkileyeceğini ve GAMSEN'in bu grev hareketinin haklı olduğunu ve desteleyeceklerini açıklamışlardır.⁹¹

Tablo 9
Yapı ve Kredi Bankası
Şube ve Personel Sayısı

Kaynak: TBB verileri kullanılmıştır.

YAPI-SEN'in 1976 yılında yaptığı genel kurulda adını *Türkiye Devrimci Banka, Büro, Borsa, Ticaret, Eğitim, Kooperatif ve Sigorta İşçileri Sendikası (BANK-SEN)* olarak

⁸⁸ Rıdvan Akar, **Bir Dünya Kurmak: Hüsnü Özyeğin'in Yaşam Öyküsü**, Özyeğin Üniversitesi Kültür Yayınları, İstanbul, 2. Baskı, 2017, s.152-153

⁸⁹ **Milliyet**, 02.05.1972, s.9

⁹⁰ **Kurucu Listesi:** Metin Denizmen, Hasan Erol, Hakkı Onaran, Sadrettin Öktem, Kenan Öner, Altan Açıknel, Ali Aksüner, Şakir Alyanak, Aytaç Doğruel, Orhan Erkuş, Rifat Tunaroğlu, İhsan Toraydın

⁹¹ **Milliyet**, 14.08.1975, s.3

değiştirmiş ve Türk-İş'ten ayrılarak DİSK'e katılma kararı almıştır. Böylelikle iş yeri sendikası konumundan iş kolu sendikasına dönüşmüştür.

Yapı Kredi Bankası'nda dönemin Genel Müdür Yardımcısı Metin Berk sendikanın kuruluş sürecini şöyle anlatır:

“Yapı Kredi’de yönetim şube müdürlerinin sendikal faaliyetlere katılmasına önceleri sıcak bakmamasından yararlanan veznedarlar öncülüğünde solcu bir grup bankada DİSK’e bağlı BANK-SEN sendikasını kurmuştu. Yönetim bu kez politika değiştirerek banka müdür ve üst düzey çalışanlarının da sendikada aktif olması için çaba sarfederek genel müdür yardımcılarını bölgelere göndererek etkin olmaya çalışmıştı. (...) Yönetimin bu geç kararı olayların yönünü değiştirememiş ve sendikal faaliyetler giderek hızla militan sol söyleme dönüşmüştü. İlk yıllardaki masum çalışma şartlarının ve ücretlerinin iyileştirme talepleri, 1980 ihtilali arifesinde banka yönetimine el koyma safhasına kadar gelmişti”⁹²

1977 yılında GAMSEN, Eskişehir Bank-Sen; 1978 yılında Teknik-İş, AB-SEN, Ulus-Sen; 1979’da Tars Koop-İş sendikaları BANK-Sen bünyesine katıldı. 18.000’e yaklaşan üye sayısı ile bankacılık sektörünün önemli bir kısmını temsil gücüne ulaşmıştır. BANK-SEN de BANK-İş gibi grev yöntemini bir mücadele aracı olarak kullanmış, 1977 yılında Denizli İktisat Bankası’nı 28 gün süren greve götürmüş⁹³, Garanti Bankası ile uzlaşamayınca grev kararı almıştır.⁹⁴ 1978’de Yapı Kredi Bankası⁹⁵, 1979’da İstanbul Bankası⁹⁶ ile toplu iş sözleşmesi imzalanmıştır. 1980 yılına gelindiğinde Garanti Bankası’nın toplu sözleşmedeki bazı maddeleri uygulamadığı gerekçesiyle 259 şubede grev kararı almış⁹⁷, İstanbul 3. İş Mahkemesi tarafından yasal olmadığı gerekçesiyle grev durdurulmuştur.⁹⁸

2.6. Sendikaların Yeniden Düzenlenmesi ve Banka Sendikaları

1983’te çıkarılan 2821 sayılı Sendikalar Kanunu’nun 3. maddesinde sendikaların Türkiye çapında faaliyet gösterme amacıyla ve iş kolu esasına göre kurulacağı ve iş yeri sendikalarının kurulamayacağı açık bir şekilde ifade edilmiştir.⁹⁹ Bunun sonucunda Türkiye İş

⁹² Metin Berk, **Zoraki Bankacı**, ABM Yayınevi, 4. Baskı, İstanbul, 2014, s.95

⁹³ **Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi**, Cilt:1, s.111

⁹⁴ **Milliyet**, 15.12.1977, s.11

⁹⁵ **Milliyet**, 26.07.1978, s.11

⁹⁶ **Milliyet**, 06.06.1979, s.3

⁹⁷ **Milliyet**, 09.05.1980, s.9

⁹⁸ **Milliyet**, 10.05.1980, s.9

⁹⁹ **T.C. Resmi Gazete**, 7 Mayıs 1983, Sayı: 18040, s.2

Bankası A.Ş. Mensupları Sendikası (TİBAŞ), Banka ve Sigorta İşçileri Sendikası'na (BASİSEN); Akbank Mensupları Sendikası (AKMEN), Tüm Banka İşçileri Sendikası (TÜM BANK-İŞ) ile birleşerek Türkiye Banka ve Sigorta İşçileri Sendikasına (BANKSİS); Vakıflar Bankası Mensupları Sendikası (VAKIFBANK-SEN), Banka ve Sigorta İşçileri Sendikasına (BASS), Türk Ticaret Bankası İşçileri Sendikası (TÜRK BANK-İŞ), Türkiye Banka ve Sigorta İşçileri Sendikasına (BANK-Sİ-SEN) dönüşmüştür. Sonraki süreçte diğer bankalar da sendikacılık faaliyetlerini bu sendikalar içerisinde yürütmüştür. Bu sendikalar günümüzde de faaliyetlerini sürdürmektedir.

Bunun dışında Bankacılık sektöründe öncü olan fakat sonraları giderek güç kaybeden BANK-İŞ, sıkıyönetim döneminde 1982 yılında kapatılmış, sendikaların iş kolu esasına göre kurulmasıyla BANKSİF işlevsiz hale gelmiş ve kapatılmış, BANK-SEN'İN sıkı yönetim döneminde faaliyetleri durdurulmuş, 1991 yılında yeniden faaliyete geçmiştir.

SONUÇ

Türkiye'de bankacılık sektöründe şube ve personel sayılarının giderek arttığı bu dönemde sendikalaşma hareketleri sendikacılığın tüm hukuki araçlarıyla işlemeye başladığı 1963 yılındaki 274 ve 275 no'lu kanundan sonra iş kolu ve iş yeri olmak üzere iki farklı şekilde ortaya çıkmış, 1961-1971 arasında toplam 20 grev uygulanırken, 1972-1977 yılları arasında 24 grev uygulanmıştır.

Bu sendikalaşma içerisinde ilk olarak memur ve şube müdürü arasında bir ayrım oluşmuştur. Şube müdürlerinin orta sınıf geçmişleri, üst düzey yönetime yakın konumları ve görece ayrıcalıklara sahip olmaları onların çıkarları ile banka memurlarının çıkarları arasındaki uyumu engellemiştir. Bu durum önce şube müdürlerini işveren vekili olarak tanımlayıp sendikaya davet etmemek şeklinde görülmüş, daha sonra dışlanan şube müdürleri de buna karşılık iş yeri sendikaları kurmaya başlamıştır. Şube müdürlerinin işveren vekili mi yoksa işçi mi sayılması gerektiği ve sınıfsal pozisyonundaki bu belirsizlik her zaman tartışma konusu olmuştur. Sonuç olarak bu ayrışmanın sonucunda sektörde iş kolu ve iş yeri sendikaları oluşmuştur.

Bank-İş'in başını çektiği iş kolu sendikaları üyelerini işçi olarak tanımlamış, ücret ve yan gelirlerde artış konusuna odaklanmış, bu konuda gerektiğinde grev yöntemini uygulamaya çekinmemiştir. Şube müdürleri tarafından kurulan iş yeri sendikalarında ise ücret artışı sağlamanın yanında bankanın yönetimine katılma hedefine odaklanılmıştır. Bir beyaz yakalı sınıfın temsilci olarak grev yöntemini işçi sınıfı veya mavi yakalılarla özdeşleştirdiklerinden, orta sınıf karakterine uygun bir davranış olarak görmediklerinden benimsememişler, grevi bir militanlık ve şiddet eylemi olarak değerlendirmişlerdir. Şube müdürleri ile banka memurları ortak çıkarda buluşamadıkları için sendikaları ayırmış ve güç yarışına girmişlerdir.

Şube müdürleri kendilerini bankanın alt katmandakilerinden ziyade üst yönetime yakın hissetmiş, üst yönetime ulaşma hedefiyle hareket etmişlerdir ve bunun sonucunda sendika yöneticiliğinden sonra bankanın genel müdürlüğüne geçişler yaşanmıştır. Toplu sözleşme müzakerelerinde çalışanlar tarafında konumlanmışken, daha sonra işveren tarafında konumlanmayı bir çelişki olarak görmemişlerdir. Şube müdürlerinin emek içerisindeki ayrıcalıklı durumları da onlarda sınıf bilinci yerine statü bilincinin gelişmesine rol açmıştır. Bu nedenlerden dolayı şube müdürlerinin ağırlıkta olduğu sendikalar grevlerle çatışmacı değil, uzlaşmacı bir rol izlemişlerdir.

1970'lerin ikinci yarısından sonra ithal ikamecilik modeli tıkanmaya başlamış ve 1980'li yıllarda terkedilmiştir. Bundan sonraki süreçte ise sendikacılık faaliyetleri eski canlılığını yitirmiştir. 1980'den sonra iş kolu sendikacılığı zorunlu hale gelince işyeri sendikaları iş koluna dönüşerek faaliyetlerine devam etmiş ve sonraki süreçte sendikalar grev uygulaması yerine kısa süreli protesto ve pasif direniş eylemlerini organize etmişlerdir. Bu çalışmada araştırma konusu edilen 20 yıl, günümüzdeki bankacılık iş kolundaki sendikacılık düzeneğinin altyapısını oluşturmaktadır. 1983'ten sonra örgütlü bulunan bankacılık sektöründeki sendikaların tümünün temelinde bu iş yeri sendikaları bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

1. Süreli Yayınlar¹⁰⁰

1.1. Gazeteler

¹⁰⁰ İlgili sayılar dipnotlarda verilmiştir.

Milliyet
Cumhuriyet
T.C. Resmî Gazete

1.2. Dergi

Bank-İş Dergisi

2. Kitap ve Makaleler

Berk, Metin, **Zoraki Bankacı**, ABM Yayınevi, 4. Baskı, İstanbul, 2014

Ecevit, Bülent, “*Labor in Turkey as a New Social and Political Force*”, **Social Change and Politics in Turkey a Structural-Historical Analysis**, E.J. Brill, Leiden, 1973

Goldstein, Bernard, “*Some Aspects Of The Nature Of Unionism Among Salaried Professionals In Industry*”, **American Sociological Review**, Vol:20, No:2, 1955

Kocabaşoğlu, Uygur ve Güven Sak, Sinan Sönmez, Funda Erkal, Murat Ulutekin, Özgür Gökmen, Nesim Şeker, **Türkiye İş Bankası Tarihi**, Türkiye İş Bankası Kültür Yay, İstanbul, 2001

Koraltürk, Murat, **Dört Yapraklı Yoncanın İzinden, Dünden Bugüne Türkiye Garanti Bankası**, Ed: Osman S. Arolat, Yayınlanmamış Eser, İstanbul, 2005

Kocaömer, Cahit, **İş Bankası’nda 60 Yıl, Mücadeleler, Anılar**, Doğan Kitap, 1. Baskı, İstanbul, Ekim 2011

Ekonomi, Münir, “Türk Bankacılığında Sendikacılık ve Başlıca Sorunları”, **Türk Bankacılığında 50. Yıl, Banka ve Ekonomik Yorumlar**, Ahmet Sait Matbaası, İstanbul, 1974

Rıdvan Akar, **Bir Dünya Kurmak: Hüsnü Özyeğin’in Yaşam Öyküsü**, Özyeğin Üniversitesi Kültür Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2017

Sayı1, Mustafa Kemal, **Bir İş Bankasının Öyküsü**, Kardeşler Matbaa, 2004

Strauss, George, “*The White Collar Unions Are Different*”, **Harvard Business Review**, 1954, Vol:39

Şafak, Erdal, **70 Yıllık Tütünbank**, T. Tütüncüler Bankası A.Ş., İzmir, 1994

TBB, **50. Yılında Türkiye Bankalar Birliđi ve Türkiye’de Bankacılık Sistemi 1958 – 2007**, TBB Yayınları, Yayın No: 262, Kasım 2008

Türkiye İş Bankası A.Ş. Mensupları İle Türkiye Banka İşçileri Sendikası Bank-İş Arasındaki Birleşme Müzakereleri, Yenilik Basımevi, İstanbul, 1965

Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, Cilt 1, İstanbul, 1996